

ПОЛНЕ И СТАРОСНЕ РАЗЛИКЕ У ИСПОЉАВАЊУ ВРШЊАЧКОГ НАСИЉА

Гордана Д. Благојевић¹, Богдан С. Марјановић²

Сажетак: Комплексна проблематика вршњачког насиља је предмет многих истраживања до сада. Интензивно се проучавају преваленција, облици, начини манифестовања, узроци и последице вршњачког насиља. Предмет овог рада су полне и старосне разлике у испољавању вршњачког насиља. Истраживање је реализовано на узорку од 204 ученика оба пола, петог и осмог разреда из две основне школе. Резултати истраживања показују да је потврђена разлика у склоности ка насилном понашању између дечака и девојчица ($t=5.83$, $p<0.01$). Постоји статистички значајна разлика у склоности ка насилном понашању између ученика различите старости, тј. ученика петог и осмог разреда. Она нам показује да је код ученика осмог разреда значајно више изражена склоност ка насилном понашању у односу на ученике петог разреда. Значај овог истраживања се огледа у томе да резултати могу послужити како за унапређење знања о насилном понашању ученика у школској средини, тако и за практично деловање и усклађивање модела превенције у овој области.

Кључне речи: вршњачко насиље, полне и старосне разлике, Прона упитник, ученици основних школа

Теоријски приступ проблему

Једну од првих дефиниција вршњачког насиља дао је Дан Олвеус (Olweus, 1998) који се сматра пиониром у изучавању насиља у школама: силедијство се дефинише као више пута поновљени, негативни поступци једног или више ученика/ца усмерених ка појединцу (или групи) и прецизира да је то облик агресивног понашања код ког постоји репетитивност и несразмера моћи (Rakočević, 2019). Фризен и Холмквист (Frisen i Holmqvist,

¹ gordana.blagojevic@ossevojno.edu.rs Основна школа „Алекса Дејовић“ Севојно

² bogdanma1992@hotmail.com.edu.rs Основна школа „Душан Јерковић“ Ужице

2010 према: (Kekez & Bilić, 2015) су дошли до резултата да сваки ученик током школовања доживи неки облик насиља.

Наставник има најважнију улогу у остваривању и задржавању квалитетног међуљудског односа с учеником. Ученици који доживљавају наставнике као пријатељски расположене и брижне особе које се односе према њима с уважавањем чешће развијају осећај припадања школи те јачају позитивне односе с осталим ученицима (Smontara, 2010). „Везаност за школу обухвата приврженост, коју одликују блиске афективне везе и односи према школи, и посвећеност, која подразумева ангажовање у школи и настојање да се постигну што бољи школски резултати“ (Popović-Citić, 2012, p. 548). Да се одржи позитивна школска клима и добри међуљудски односи, важно је да осим добрих односа између наставника и ученика постоје и квалитетни односи између ученика (поштовање, уважавање мишљења других, помагање итд.)

Резултати студије које су спровели Бандура и Волтерс (Bandura & Walters, 1959, према (Slavković & Slavković, 2019) нам показују да је антисоцијално понашање дечака адолесцентног узраста последица учестале примене физичких и вербалних казни, родитељског одобравања агресивног понашања према вршњацима и недостатка тренинга зависности у односу родитељ-дете.

Попадић и Плут (2007) су приказали резултате истраживања којим је било обухваћено 26 628 ученика од трећег до осмог разреда из педесет основних школа широм Србије. По првом критеријуму сматрано је да је ученик изложен насиљу / вршио насиље ако је означио у упитнику да је бар једном искусио / вршио неки облик насиља. По том критеријуму већина ученика, њих 65.3 % је већ у прва три месеца бар једном доживела неки облик насиља. Наравно постоји разлика међу школама у проценту заступљености насиља, па је тако распон добијених резултата висок и износи од 48% до 80%. На старијем узрасту је забележена најмања изложеност насиљу 60.9%, затим на средњем 67.3% и на млађем 67.8%. Дечаци и девојчице су у једнакој мери доживели насиље. Према другом критеријуму, у насиље су убрајани они случајеви када су насилни поступци поновљени више пута што би требало да укаже на систематску изложеност насиљу. 24.4% искусило је поновљено насиље (тј. малтретиран је више пута или свакодневно), односно неки облик намерног и систематског малтретирања од вршњака. Ови проценти се по школама крећу од 14% до 47%. По другом критеријуму највећи проценат жртава насиља 27.1% забележен је на средњем узрасту, на старијем 23.7% и на млађем узрасту је било 22.3% жртава насиља. Међу дечацима је било 25.1% а међу девојчицама 23.7% жртава насиља. Ако се као критеријум учесталости насилног понашања узме број ученика који су изјавили да су се бар једном насилно понашали према неком од својих вршњака, 41% ученика је бар једном извршило насилни атак на вршњака. Са узрастом се повећава и број насилника: на најмлађем 36.2%, на средњем 39.5%, и 47.3% на старијем узрасту. Дечаци испољавају више насилног понашања у односу на девојчице,

процентуално тај однос изгледа овако: 47.9% дечаци и 33.9% девојчице (Popadić & Plut, 2007).

Истраживање које су спровеле Томоњић, Благојевић-Радвановић, и Павловић (2010) на узорку од 417 испитаника, ученика узраста 11-15 година једне ужичке основне школе нам говори о присутности насиља у школи. Дошле су до резултата да је 32,35% ученика од четвртог до осмог разреда изложено насиљу и то 41,66% девојчица и 28,97% дечака, а 15,3% ученика се изјаснило да се и сами насилно понашају. Девојчице чешће саопштавају да су изложене насиљу него дечаци, изузетак су ученици четвртог разреда где је више дечака него девојчица изјавило да је изложено насиљу. Најмања учесталост насиља је код ученика осмог разреда, а највећа код ученика петог и шестог разреда.

Недимовић (2011) је реализовала истраживање којим је било обухваћено 520 ученика, старости од 9 до 14 година, ученика трећих, четвртих, петих, шестих, седмих и осмих разреда основне школе. У истраживању су учествовали ученици из две школе на селу, из Хајдучице и Велике Греде као и једне школе из града, која се налази у Вршцу. Да је било изложено насиљу у претходна три месеца саопштава 22,8% ученика, а да су често (више пута или свакодневно) били изложени вршњачком насиљу у последња три месеца рекло је 4,8% ученика. О изложености насиљу у претходна три месеца чешће саопштавају дечаци (23,98%), наспрот 21,71% девојчица. Представимо и два истраживања која су реализована у суседној држави, Хрватској.

У истраживању које је спровела Реић Ерцеговац на узорку од 400 ученика петих, шестих, седмих и осмих разреда основних школа (49% дечака и 51% девојчица) из 3 жупаније Републике Хрватске (Сплитско-далматинске, Шибенско-книнске и Дубровачко-неретванске) са циљем испитивања учесталости доживљавања различитих облика насилног понашања ученика старијих разреда основне школе. Резултати су показали да више од половине ученика доживљава насилно понашање, повремено или често, а посебно треба истакнути да од 5% до 17% ученика готово свакодневно доживљава неки од облика насилног понашања. Физичко насиље (ударање, гурање, чупање) никада није доживело 50% испитаника, док га повремено доживљава између 8% и 14% ученика, а често или свакодневно између 5% и 7% ученика. Најчешћи облици доживљеног насиља су вербални које често или свакодневно доживљава око 16% (омаловажавање због неке особине), 18% (викање), односно 30% ученика оговарање (Reić Ercegovaц, 2016).

Влах и Пергер су реализовале истраживање у једној школи у Личко-сењској жупанији у коме је учествовало 147 ученика (54,4 % дечака и 45,6% девојчица) од 9 до 14 година старости. Да је било изложено насиљу рекло је 89 ученика (60,5%), с тим што је 59 ученика (40,1%) доживело вршњачко насиље од стране других ученика једном или двапут, а чак једна петина 30 ученика (20,4%) је доживела насиље више пута седмично или свакодневно у претходних неколико месеци (Vlah & Perger, 2014).

Медији нас свакодневно извештавају о примерима све бруталнијих облика насиља, суровим тучама и разрачунавањима. Ђуришић (2015) у свом раду каже да када је реч о насиљу младих, широко је распрострањено у школама и већина ученика има искуства са вршњачким насиљем. Истраживање Пекић, Коцопељић и Миловановић (2016) имало је за циљ утврђивање полних и старосних разлика у испољавању недисциплинованог понашања током наставе. Узорак је чинило 897 ученика (42,1% мушког пола и 57,9% женског пола) који похађају основну (46,6%) или средњу (53,4%) школу, старости 12–19 година. Детектују се полне разлике на све четири супскале у смеру да су девојчице склоније varaњу и неучествовању у настави, а дечаци агресији и пркосу према ауторитету. Када се говори о старосним разликама, закључује се да су основношколци склонији агресивном понашању. Максимовић, Раковић, Јовановић и Чоловић (2008) су спровели истраживање на узорку од 123 испитаника, оба пола, ученика 5. 6. и 7. разреда основне школе. Резултати овог истраживања сведоче у прилог тезе о комплексности феномена вршњачког насиља, и његовој значајној повезаности са особинама личности, васпитним ставовима родитеља и полом. Показало се да су дечаци склонији суптилнијим, прикривенијим облицима насиља, што је према резултатима других студија специфичније за девојчице.

Методологија истраживања

Како би се на најбољи начин сагледале карактеристике вршњачког насиља извршено је истраживање са циљем утврђивања разлика у испољавању вршњачког насиља у зависности од пола и узраста ученика. Посебни циљеви су утврђивање разлике у изложености вршњачком насиљу у односу на пол ученика; утврђивање разлике у изложености вршњачком насиљу у односу на узраст ученика; утврђивање разлике у склоности ка насилничком понашању у односу на пол ученика и утврђивање разлике у склоности ка насилничком понашању у односу узраст.

Истраживање је реализовано током 2022. године на територији града Ужица, у две основне школе (ОШ “Душан Јерковић” и ОШ “Алекса Дејовић”). Узорак истраживања је пригодан, и чини га 204 ученика оба пола, петог и осмог разреда из основних школа које су претходно наведене.

Подаци добијени истраживањем обрађени су у статистичком програму за обраду података SPSS.23 (Statistical Package for Social Sciences). Коришћене су: Технике дескриптивне статистике (фреквенце и проценти, као и аритметичка средина и стандардна девијација за утврђивање изражености варијабли истраживања) и Т тест за утврђивање значајности разлика између аритметичких средина.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА СА ДИСКУСИЈОМ

Применом метода за обраду података добијени су резултати који пружају информације о прихватању или одбацивању хипотеза истраживања. Пре него што прикажемо резултате везане за разлике у испољавању вршњачког насиља у зависности од пола и узраста ученика, приказаћемо каква је генерално израженост вршњачког насиља на нашем узорку испитаника. При томе ћемо добијене резултате о изражености варијабли на нашем узорку упоредити са нормама добијеним од стране аутора овог теста, Чоловића и сарадника (2014). Норме су аутори добили на узорку 1095 ученика основних (51.4% женског пола), и 548 ученика средњих школа (56% женског пола). Овде смо поредили само норме добијене на узорку ученика основних школа. Аутори напомињу да Т скорови 44 и нижи указују на ниску изложеност насиљу, односно ниску склоност ка насилном понашању, Т скорови у распону од 45 до 55 указују на просечну, а Т скорови 56 и виши указују на вишу изложеност насиљу, односно вишу склоност ка насилном понашању.

Табела I Израженост варијабли истраживања на целом узорку

Скала	Број	Минимум	Максимум	Аритметичка средина	Стандардна девијација	Т скор
Изложеност вршњачком насиљу	204	0.00	12.00	1.67	2.09	47
Склоност ка насилном понашању	204	0.00	18.00	2.20	2.94	47

Добијени резултат у табели I показује да је генерално, на целом нашем узорку ученика, изложеност насиљу просечно изражена. Такође, и склоност ка насилном понашању је на целом узорку ученика у оквиру просечних вредности.

Разлике с обзиром на пол

За проверу прве хипотезе и утврђивања да ли постоје статистички значајне разлике у изложености насиљу с обзиром на пол ученика, коришћен је Т тест, односно параметријски тест за утврђивање разлика између две групе испитаника. Приказ резултата дат је у наредној табели.

Табела II Разлике у изложености насиљу с обзиром на пол

Скала	Пол	Број	Аритметичка средина	Стандардна девијација	Т-тест	Значајност
Изложеност вршњачком насиљу	Мушки	100	1.85	2.13	1.160	0.247
	Женски	104	1.50	2.05		

У табели II видимо да дечаци у односу на девојчице постижу више скорове на скали која показује изложеност вршњачком насиљу, али та разлика није статистички значајна. Такође видимо и да је изложеност насиљу

код дечака у оквиру просечних вредности а код девојчица је исподпросечно изражена (добили су резултати аритметичких средина одговарају код дечака Т скору 47 а код девојчица Т скору 43 у оквиру норми аутора теста). У истраживању Томоњић, Благојевић-Радовановић, и Павловић (2010) на узорку од 417 испитаника, девојчице чешће саопштавају да су изложене насиљу, него дечаци, изузетак су ученици четвртог разреда где је више дечака него девојчица изјавило да је изложено насиљу.

За проверу друге хипотезе и утврђивања да ли постоје статистички значајне разлике у склоности ка насилном понашању између дечака и девојчица такође је коришћен Т тест. Приказ резултата дат је у табели III.

Табела III Разлике у склоности ка насилном понашању у односу на пол

Скала	Пол	Број	Аритметичка средина	Стандардна девијација	Т-тест	Значајност
Склоност ка насилном понашању	Мушки	100	3.34	3.57	5.838	0.000
	Женски	104	1.10	1.52		

У табели III видимо да постоји статистички значајна разлика у склоности ка насилном понашању између дечака и девојчица ($t=5.83$, $p<0.01$). Она нам показује да је код дечака значајно више изражена склоност ка насилном понашању него код девојчица. Та значајност је на нивоу 0.01. У истраживању Попадић и Плут (2007) дечаци испољавају више насилног понашања у односу на девојчице, процентуално тај однос изгледа овако: 47.9% дечаци и 33.9% девојчице.

Што се тиче изражености ове варијабле она је, када упоредимо са нормама аутора упитника, код дечака у оквиру просечних вредности, а код девојчица у оквиру исподпросечних вредности.

Разлике с обзиром на узраст

И за проверу треће и четврте хипотезе, о постојању разлика у изложености насиљу и склоности ка насилном понашању с обзиром на узраст, коришћен је Т тест за утврђивање разлика између две групе ученика (петог и осмог разреда).

Табела IV Разлике у изложености насиљу с обзиром на разред

Скала	Разред	Број	Аритметичка средина	Стандардна девијација	Т-тест	Значајност
Изложеност вршњачком насиљу	Пети	99	1.70	2.13	0.202	0.840
	Осми	105	1.64	2.07		

Резултати у табели IV указују да су ученици петог разреда нешто више изложени насиљу од ученика осмог разреда, али та разлика није статистички значајна. У истраживањима Попадић и Плут (2007) на старијем узрасту је забележена најмања изложеност насиљу 60.9%, затим на средњем 67.3% и на млађем 67.8%. Дечаци и девојчице су у једнакој мери доживели насиље.

Истраживање које су спровеле Томоњић, Благојевић-Радовановић и Павловић (2010) на узорку од 417 испитаника нам говори о присутности насиља у школи. Дошле су до резултата да је 32,35% ученика од четвртог до осмог разреда изложено насиљу и то 41,66% девојчица и 28,97% дечака, а 15,3% ученика се изјаснило да се и сами насилно понашају.

Табела V Разлике у склоности ка насилном понашању у односу на разред

Скала	Разред	Број	Аритметичка средина	Стандардна девијација	T-тест	Значајност
Склоност ка насилном понашању	Пети	99	1.40	2.23	-3.878	0.000
	Осми	105	2.95	3.32		

У табели V видимо да постоји статистички значајна разлика у склоности ка насилном понашању између ученика различите старости, тј. ученика петог и осмог разреда ($t=-3.87$, $p<0.01$). Она нам показује да је код ученика осмог разреда значајно више изражена склоност ка насилном понашању у односу на ученике петог разреда, а та значајност је на нивоу 0.01.

Облици насиља према полу и узрасту

Ради детаљније анализе полних и старосних разлика приказаћемо и који облици насиља су најизраженији посебно код дечака, а посебно код девојчица у нашем узорку ученика, а такође и посебно код ученика петог, односно осмог разреда. То је и препорука аутора Упитника ПРОНА (Čolović et al., 2014) који наводе да иако су различити облици насилног понашања интегрисани у јединствене скале, зарад додатних информација може се, након израчунавања скорa, утврдити и каква насилна понашања су била најчешћа у искуству без обзира да ли је реч о трпљењу или чињењу насиља.

Табела VI Израженост изложености насиљу на подузорку дечака

Ајтеми	Број	Мин	Мах	Аритметичка средина	Стандардна девијација
Друга деца ме ућуткују када покушам нешто да кажем	100	0.00	2.00	0.41	0.53
Нека деца ме задирују	100	0.00	2.00	0.39	0.54
Нека деца ме бламирају пред друштвом	100	0.00	2.00	0.28	0.51
Јача деца ме гурају	100	0.00	2.00	0.24	0.49
Нека деца ми се ругају	100	0.00	1.00	0.21	0.40
Многа деца ме избегавају	100	0.00	2.00	0.17	0.40
Друга деца ме присиљавају да им чиним ситне услуге	100	0.00	2.00	0.11	0.34
Добио сам батине од друге деце у школи	100	0.00	1.00	0.04	0.19

Табела VII Израженост изложености насиљу на подузорку девојчица

Ајтеми	Број	Мин	Мах	Аритметичка средина	Стандардна девијација
Друга деца ме ућуткују када покушам нешто да кажем	104	0.00	2.00	0.39	0.52
Нека деца ме бламирају пред друштвом	104	0.00	2.00	0.25	0.46
Многа деца ме избегавају	104	0.00	2.00	0.21	0.47
Нека деца ми се ругају	104	0.00	2.00	0.21	0.47
Нека деца ме задиркују	104	0.00	2.00	0.20	0.44
Друга деца ме присиљавају да им чиним ситне услуге	104	0.00	2.00	0.14	0.37
Јача деца ме гурају	104	0.00	2.00	0.06	0.28
Добио сам батине од друге деце у школи	104	0.00	1.00	0.01	0.13

У претходним табелама VI и VII, видимо да су у оквиру различитих видова изложености насиљу, и дечаци и девојчице одговарали да су у највећој мери изложени психичком насиљу (*Друга деца ме ућуткују када покушам нешто да кажем, Нека деца ме бламирају пред друштвом*), а у најмањој мери физичком насиљу (*Добио сам батине од друге деце у школи*).

Табела VIII Израженост склоности ка насилном понашању на подузорку дечака

Ајтеми	Број	Мин	Мах	Аритметичка средина	Стандардна девијација
Потукао сам се да бих одбранио друга	100	0.00	2.00	0.75	0.74
Успевам да убедим друштво да се не дружим са онима који нам се не допадају	100	0.00	2.00	0.43	0.71
Тукао сам се са друговима у школи	100	0.00	2.00	0.39	0.60
Претио сам онима који ме нервирају	100	0.00	2.00	0.37	0.61
Волим да избламирам пред свима оне који ме нервирају	100	0.00	2.00	0.35	0.59
Умем да закувам тучу	100	0.00	2.00	0.27	.58

Исмевам оне који су смешни	100	0.00	2.00	0.20	0.47
Први намерно ударим друга у школи	100	0.00	2.00	0.15	0.45
Задиркујем другове због неког њиховог недостатка или мане	100	0.00	2.00	0.14	0.40
Гурам се на одмору са децом слабијом од себе	100	0.00	2.00	0.12	0.35
Друга деца морају да ми чине ситне услуге	100	0.00	2.00	0.12	0.35
Млађу децу у пролазу чвргнем, ударим или почупам.	100	0.00	1.00	0.05	0.21

Табела IX Израженост склоности ка насилном понашању на подзорку девојчица

Ајтеми	Број	Мин	Мах	Аритметичка средина	Стандардна девијација
Успевам да убедим друштво да се не дружим са онима који нам се не допадају	104	0.00	2.00	0.26	0.52
Потукао сам се да бих одбранио друга	104	0.00	2.00	0.21	0.49
Волим да избламирам пред свима оне који ме нервирају	104	0.00	2.00	0.14	.40
Умем да закувам тучу	104	0.00	1.00	0.08	0.28
Друга деца морају да ми чине ситне услуге	104	0.00	1.00	0.07	0.26
Исмевам оне који су смешни	104	0.00	2.00	0.07	0.30
Претио сам онима који ме нервирају	104	0.00	1.00	0.06	0.25
Први намерно ударим друга у школи	104	0.00	2.00	0.06	0.34
Тукао сам се са друговима у школи	104	0.00	1.00	0.04	0.21
Млађу децу у пролазу чвргнем, ударим или почупам	104	0.00	2.00	0.02	0.21
Гурам се на одмору са децом слабијом од себе	104	0.00	1.00	.0192	0.13
Задиркујем другове због неког њиховог недостатка или мане	104	0.00	1.00	.0096	0.09

У претходним табелама (VIII и IX) видимо да су и код дечака и код девојчица две тврдње најизраженије у оквиру насилног понашања : *Успевам да убедим друштво да се не дружим са онима који нам се не допадају* и *Потукао сам се да бих одбранио друга*. На трећем месту по учесталости код дечака је опет облик физичког насиља *Тукао сам се са друговима у школи*, док је код девојчица оно везано за психички облик насилног понашања *Волим да избламирам пред свима оне који ме нервирају*.

Табела X Израженост изложености насиљу на подзорку ученика петог разреда

Ајтеми	Број	Мин	Мах	Аритметичка средина	Стандардна девијација
Друга деца ме ућуткују када покушам нешто да кажем	99	0.00	2.00	0.43	0.55
Нека деца ме задиркују	99	0.00	2.00	0.29	0.52
Многа деца ме избегавају	99	0.00	2.00	0.23	0.49
Нека деца ми се ругају	99	0.00	2.00	0.23	0.47
Нека деца ме бламирају пред друштвом	99	0.00	1.00	0.20	0.40
Јача деца ме гурају	99	0.00	2.00	0.18	0.48
Друга деца ме присиљавају да им чиним ситне услуге	99	0.00	1.00	0.13	0.33
Добио сам батине од друге деце у школи	99	0.00	.00	0.00	0.00

Табела XI Израженост изложености насиљу на подзорку ученика осмог разреда

Ајтеми	Број	Мин	Мах	Аритметичка средина	Стандардна девијација
Друга деца ме ућуткују када покушам нешто да кажем	105	0.00	2.00	0.37	0.50
Нека деца ме бламирају пред друштвом	105	0.00	2.00	0.33	0.54
Нека деца ме задиркују	105	0.00	2.00	0.29	0.49
Нека деца ми се ругају	105	0.00	2.00	0.19	0.41
Многа деца ме избегавају	105	0.00	2.00	0.15	0.38
Јача деца ме гурају	105	0.00	1.00	0.12	0.33
Друга деца ме присиљавају да им чиним ситне услуге	105	0.00	2.00	0.12	0.38
Добио сам батине од друге деце у школи	105	0.00	1.00	0.05	0.23

У табелама X и XI видимо да су ученици и петог и осмог извештавали о томе да у најмањој мери трпе физичко насиље (*Добио сам батине од друге деце у школи*) а у највећој психичко насиље (*Друга деца ме ућуткују када покушам нешто да кажем, Нека деца ме задиркују*).

Табела XII Израженост склоности ка насилном понашању на подзоруку ученика петог разреда

Ајтеми	Број	Мин	Мах	Аритметичка средина	Стандардна девијација
Потукао сам се да бих одбранио друга	99	0.00	2.00	0.44	0.67
Успевам да убедим друштво да се не дружим са онима који нам се не допадају	99	0.00	2.00	0.24	0.53
Волим да избламирам пред свима оне који ме нервирају	99	0.00	2.00	0.13	0.36
Умем да закувам тучу	99	0.00	2.00	0.12	0.41
Претио сам онима који ме нервирају	99	0.00	2.00	0.11	0.34
Тукао сам се са друговима у школи	99	0.00	2.00	0.08	0.30
Исмевам оне који су смешни	99	0.00	2.00	0.07	0.29
Друга деца морају да ми чине ситне услуге	99	0.00	1.00	0.06	0.23
Задиркујем другове због неког њиховог недостатка или мане	99	0.00	1.00	0.05	0.22
Први намерно ударим друга у школи	99	0.00	2.00	0.04	0.24
Гурам се на одмору са децом слабијом од себе	99	0.00	1.00	0.04	0.19
Млађу децу у пролазу чвргнем, ударим или почупам	99	0.00	1.00	0.01	0.10

Табела XIII Израженост склоности ка насилном понашању на подзорку ученика осмог разреда

Ајтеми	Број	Мин	Мах	Аритметичка средина	Стандардна девијација
Потукао сам се да бих одбранио друга	105	0.00	2.00	.50	.69509
Успевам да убедим друштво да се не дружим са онима који нам се не допадају	105	0.00	2.00	0.44	0.69
Волим да избламирам пред свима оне који ме нервирају	105	0.00	2.00	0.35	0.60
Тукао сам се са друговима у школи	105	0.00	2.00	0.34	0.56
Претио сам онима који ме нервирају	105	0.00	2.00	0.31	0.57
Умем да закувам тучу	105	0.00	2.00	0.22	0.50
Исмевам оне који су смешни	105	0.00	2.00	0.20	0.46
Први намерно ударим друга у школи	105	0.00	2.00	0.17	0.50
Друга деца морају да ми чине ситне услуге	105	0.00	2.00	0.13	0.36
Гурам се на одмору са децом слабијом од себе	105	0.00	2.00	0.09	0.32
Задиркујем другове због неког њиховог недостатка или мане	105	0.00	2.00	0.09	0.35
Млађу децу у пролазу чвргнем, ударим или почупам	105	0.00	2.00	0.06	0.28

У табелама XII и XIII видимо да су резултати о врсти насилног понашања код ученика петог и осмог разреда слични: обе групе ученика највише испољавају следеће облике насилног понашања: *Потукао сам се да бих одбранио друга, Успевам да убедим друштво да се не дружим са онима који нам се не допадају*. Обе групе ученика су рекле да нису склоне да млађу децу у пролазу „чвргну, ударе или почупају“.

ЗАКЉУЧАК

Овим истраживањем смо дошли до сазнања да постоји статистички значајна разлика у склоности ка насилничком понашању у односу на пол ученика и у склоности ка насилничком понашању у односу на узраст ученика. Са друге стране нисмо пронашли статистички значајне везе у разликама у изложености вршњачком насиљу у односу на узраст ученика и разлике у изложености вршњачком насиљу у односу на пол ученика. Занимљиво је поменути и то да смо додатном анализом утврдили да су у оквиру различитих видова изложености насиљу, и дечаки и девојчице одговарали да су у највећој мери изложени психичком насиљу (Друга деца ме ућуткују када покушам нешто да кажем, Нека деца ме бламирају пред друштвом), а у најмањој мери физичком насиљу (Добио сам батине од друге деце у школи). И код дечака и код девојчица две су тврдње најизраженије у оквиру насилног понашања: Успевам да убедим друштво да се не дружим са онима који нам се не допадају и Потукао сам се да бих одбранио друга. На трећем месту по учесталости код дечака је опет облик физичког насиља (Тукао сам се са друговима у школи), док је код девојчица оно везано за психички облик насилног понашања (Волим да избламирам пред свима оне који ме нервирају). Ученици и петог и осмог извештавали о томе да у најмањој мери трпе физичко насиље (Добио сам батине од друге деце у школи) а у највећој психичко насиље (Друга деца ме ућуткују када покушам нешто да кажем, Нека деца ме задиркују). Резултати о врсти насилног понашања код ученика петог и осмог разреда слични: обе групе ученика највише испољавају следеће облике насилног понашања: Потукао сам се да бих одбранио друга, Успевам да убедим друштво да се не дружим са онима који нам се не допадају. Обе групе ученика су рекле да нису склоне да млађу децу у пролазу „чвргну, ударе или почупају.

Приликом проучавања школског насиља неопходно је да се узме у обзир друштвени контекст. Проблемом вршњачког насиља у школама треба да се бави целокупно друштво, како његове институције, породица, тако и друге друштвене групе, које могу дати значајан допринос борби против насиља. Насиљу међу ученицима у школи се мора дати одговарајућа пажња и третман. Реакције заједнице на појаву насиља међу ученицима у школи морају бити ефикасне и адекватне. Неопходно је деловати на свеобухватну изградњу свести о забрани било ког вида насиља и другог понижавајућег поступања према деци, а у образовно-васпитним институцијама поставити као приоритет превенцију вршњачког насиља, едуковати школско особље, ученике и родитеље, тежити ка изградњи безбеднијег окружења, ка већој примени постојећих програма у пракси и ка ресоцијализацији деце починилаца насиља у заједници.

Čolović, P., Kodžopeljić, J., & Nikolašević, Ž. (2014). Uпитnik PRONA: Procena vršnjačkog nasilja kod učenika osnovnih i srednjih škola. *Primenjena Psihologija*, 7, 277–296.

Đurišić, M. (2015). Vršnjačko nasilje u Srbiji iz ugla istraživača: Implikacije za buduća istraživanja. *Istraživanja u pedagogiji*, 5(2), 84–95. <https://doi.org/10.17810/2015.18>

Kekez, A., & Bilić, V. (2015). Zašto dobra djeca rade loše stvari: Uloga moralnog odstupanja u različitom angažmanu djece u vršnjačkom nasilju. *Život i škola : časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 61(2), 47–64.

Maksimović, J., Raković, D., Jovanović, I., & Čolović, P. (2008). Povezanost vršnjačkog nasilja, osobina ličnosti i vaspitnih stavova. *Primenjena psihologija*, 1(3–4), 125–144. <https://doi.org/10.19090/pp.2008.3-4.125-144>

Olweus, D. (1998). *Nasilje među djecom u školi: Što znamo i što možemo učiniti*. Školska knjiga.

Pekić, J., Kodžopeljić, J., & Milovanović, I. (2016). Polne i uzrasne razlike u ispoljavanju nedisciplinovanog ponašanja tokom nastave. *Nastava i vaspitanje*, 65(2), 247–262. <https://doi.org/10.5937/nasvas1602247p>

Popadić, D., & Plut, D. (2007). Nasilje u osnovnim školama u Srbiji—Oblici i učestalost. *Psihologija*, 40(2), 309–328. <https://doi.org/10.2298/PSI0702309P>

Popović-Čitić, B. (2012). Vežanost za školu kod učenika koji imaju različite uloge u vršnjačkom nasilju. *Specijalna Edukacija i Rehabilitacija*, 11(4), 547–564. <https://doi.org/10.5937/specedreh11-2773>

Rakočević, V. (2019). *Uloga škole u prevenciji i intervenciji elektronskog vršnjačkog nasilja*. <https://www.gov.me/clanak/214645--prirucnik-uloga-skole-u-prevenciji-i-intervenciji-u-slucajevima-elektronskog-vrsnjackog-nasilja>

Reić Ercegović, I. (2016). Doživljeno vršnjačko nasilje: Relacije s dobi, spolom, razrednim ozračjem i školskim uspjehom. *Školski vjesnik : časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu*, 65(2), 251–271.

Slavković, A., & Slavković, V. (2019). Psihološki i porodični faktori koji utiču na pojavu maloletničke delinkvencije. *Sinteze*, 15, 51–66. <https://doi.org/10.5937/sinteze8-21235>

Smontara, P. (2010). Školsko ozračje i nasilje među učenicima. In V. Kolesarić (Ed.), *Zbornik radova sa skupa nasilje nad djecom i među djecom* (pp. 461–476). Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

Vlah, N., & Perger, S. (2014). Povezanost vršnjačkog nasilja s percipiranom školskom klimom kod učenika osnovne škole. *Kriminologija & socijalna integracija : časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 22(1), 1–25.

Недимовић, Т. (2011). Учесталост и облици вршњачког насиља у основним школама. *Истраживања у педагозији*, 1(2011), 123–141.

Томоњић, Г., Благојевић-Радовановић, Р., & Павловић, Ј. (2010). Колико је насиље присутно у школи. *Педагошка Стварност*, 56(1/2), 46–58.

SEX AND AGE DIFFERENCES IN EXPRESSING PEER VIOLENCE

Gordana D. Blagojević¹, Bogdan S. Marjanović²

Summary: The complex problem of peer violence has been the subject of many research studies so far. The prevalence, forms, and manifestation forms of peer violence, causes, and consequences have been intensively studied. This paper describes and examines the occurrence of violence, considering both gender and age differences. The research has been carried out on a representative sample of 204 pupils of both sexes, in the fifth and eighth grades, who attend two primary schools. The results of the research show that a greater tendency, towards violent behaviour between boys and girls, has been confirmed ($t=5.83$, $p<0.01$). Statistically significant difference, in the tendency to violent behaviour between the pupils of different ages, that is, fifth and eighth graders, has been identified. It shows us that eighth graders have a significantly greater tendency to violent behaviour than fifth graders. This research is important because its results can be used, to improve our knowledge about the violent behaviour of pupils, in the school environment, as well as to encourage us to take the best course of practical action and to adopt prevention models in this area.

Key words: peer violence, sex and age differences, The Peer Violence Questionnaire, elementary school students

Примљен: 21.08.2023.

Прихваћен: 06.10.2023.

---

¹ gordana.blagojevic@osvojno.edu.rs, Elementary school "Aleksa Dejović" Sevojno

² bogdanma1992@hotmail.com.edu.rs, Elementary school "Dušan Jerković" Užice